

Lise Öğrencilerinde Okulu Bırakma Eğilimi ve Nedenleri

Hüseyin ŞİMŞEK¹

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinin okulu bırakma eğilimlerini belirlemek ve okulu bırakma eğilimine etki eden faktörleri saptamaktır. Araştırmaya Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan sekiz il merkezinde toplam 54 lisede farklı sınıflarda okuyun ve seçkisiz olarak belirlenen 1106 öğrenci katılmıştır. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan bir anketle toplanmıştır. Verilerin analizinde değişkenlere bağlı olarak frekans ve yüzdeler dikkate alınmış, anlamlı farklılık aranan durumlarda, kay kare tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma bulguları, okulu bırakma eğiliminin başta kişisel özellikler olmak üzere, aile özellikleri, eğitim sistemi, okul ve öğretmen gibi çeşitli değişkenlerin etkilediği karmaşık bir süreç sonunda gerçekleştiğini göstermiştir. Elde edilen bulgulara göre Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinin % 17'si şimdi ya da geçmişte okul bırakmayı düşündüğünü belirtmiştir. Okulu bırakma eğilimi en fazla lise 3. sınıfta görülmektedir. Kız öğrencilerde erkek öğrencilere oranla okulu bırakma eğilimi belirgin biçimde düşüktür. Çok çocuklu ailelerden gelen lise öğrencilerinin okulu bırakma eğilimleri az çocuklu aileden gelenlere oranla daha yüksektir. Öğretmenlerden ve okuldan memnuniyet oranı azaldıkça okulu bırakma olasılığı belirgin biçimde artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Okul Terki, Ortaöğretim, Lise Öğrencileri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Dropout Tendency among High School Students and its Reasons

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the dropout tendencies of the high school students in the Southeastern Anatolia Region and to state the factors affecting on dropout tendency. The samples of the study are 1106 students chosen randomly from 54 various high schools in the centers of nine provinces throughout this region. The data of study were collected with the questionnaire prepared by researcher. Findings of the study have indicated that school dropout tendency is a complex process dependant on several factors affected by elements such as personal character, family background, educational system, school environment and teachers. According to the findings, 17% of high school students in the Southeastern Anatolia Region have stated that they considered dropping out of school at some time in their educational period. The tendency of dropout is most widely seen at 3rd grade of high school. The dropout tendency rates are considerably lower in female students compared to the male students. The dropout tendency rate is higher among the students coming from crowded families which have six or more children. The rate of dropout tendency increases notably dependant on the students' satisfaction with teachers and school.

Key Words: School Dropout, High School Students, the Southeastern Anatolia Region

¹ Yrd. Doç. Dr. Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü – husimsek@hotmail.com

GİRİŞ

Yaygın eğitsel problemlerden biri olarak kabul edilen (Taylı, 2008) okulu bırakma, zaman zaman devam edememekten farklı olarak, bireysel veya sosyal nedenlerden dolayı okuldan tamamen ayrılmaktır. Bu durum, mezun olmadan okuldan ayrılmak olarak da nitelendirilmektedir (Garrison, 1985). Bu tanımdan bütün eğitim basamakları anlaşılabilirse de, üzerinde özellikle durulan lise eğitiminin sonuna kadarki eğitsel sürecin tamamlanamamasıdır (Mahoney & Cairns, 1997). Okulu bırakma, okul normlarından uzaklaşmayla başlayıp, okul faaliyetlerinden ve değerlerinden kopma ile süren ve okul ortamından uzaklaşmayla sonuçlanan bir süreçtir (Kaplan & Peck, 1997).

Okul terki gerek birey ve gerekse toplum için önemli sorunlara yol açma potansiyeli taşımaktadır. Bu yüzden yol açtığı sonuçlar dikkate alındığında çok yönlü bir kayıp olarak nitelendirilmektedir (Kronick, 1994). Okul terklerinin en önemli göstergelerinden birisi yıllar içerisinde öğrenci sayılarında meydana gelen değişimlerdir. Öte yandan bir üst sınıfa geçişteki ciddi azalmalar, okul terki konusundaki bir diğer bilgi kaynağıdır. Örneğin, Türkiye’de sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasının başladığı 1997–1998 öğretim yılında ilköğretime kayıt yaptıran öğrenci sayıları (1.360.720) ile bu öğrencilerin mezun olması gereken 2004–2005 öğretim yılındaki sekizinci sınıftaki öğrenci sayıları (1.159.509) dikkate alındığında, 201.211 öğrenciden oluşan bir azalma gözlenmektedir. Yüzde olarak hesaplandığında okula başlayanlarla mezun olma aşamasındakiler arasında % 14,78’lik bir azalma söz konusudur.

Milli Eğitim Bakanlığı’nun 2008–2009 yıllarına ilişkin verilerine göre Türkiye’de ortaöğretimde okulu terk ve sınıf tekrarı oranları oldukça yüksektir (2008–2009 Yılı MEB İstatistikleri). İstatistiklere göre lise öğrencilerinin % 11,3’ünün okulla ilişkisi kesilmiştir. Okulla ilişkisi kesilenlerin % 7,3’ü kız, % 14,8’i ise erkek öğrencilerdir. Yine bu istatistiklere göre en yüksek okulu terk oranı Meslek Liseleri, İmam Hatip Liseleri ve Genel liselerdedir. Sınıf düzeyinde bakıldığında ise en yüksek okul terki 9. sınıflarda gerçekleşmiştir.

Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü’nün kayıtlarından elde edilen bilgilere göre, 2008–2009 eğitim-öğretim yılında, kayıt yapan on öğrenciden ancak 6’sı zamanında mezun olabilmıştır. Yine Şanlıurfa’da, liselerin dört yıla çıkarıldığı, 2005–2006 öğretim yılında liselere yeni kayıt yaptıran 13.521 öğrenciden yalnızca 6.812’si dört yıl sonra mezun olabilmıştır. Bu sonuçlar Şanlıurfa’da liseye başlayan öğrencilerin ancak % 50,38’inin zamanında mezun olabildiğini göstermektedir. Liseyi bitirme oranı kızlarda % 68,78 iken, erkeklerde sadece % 42,47’de kalmıştır.

Türkiye’de öğrencilerin okulu terk nedenlerini tam olarak saptayacak ayrıntılı bir veri tabanı bulunmamaktadır. İlköğretimdeki okul terkleri ve nedenlerine ilişkin olarak Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV, 2006) tarafından yapılan bir araştırmanın bulgularına göre Türkiye’de okul terki izleme sistemi olmadığından okul terki açısından belirlenmiş *risk grupları* algılaması bulunmamaktadır. Söz konusu araştırma sonucunda okul terkinin temel nedenleri ekonomik, sosyal kültürel ve ailevi nedenler olarak belirlenmiş; eğitim sistemiyle ilgili yönetsel ve bürokratik nedenlerin de etkili olduğu saptaması yapılmıştır. Aynı araştırma sonucunda Türkiye’deki okul terklerinin, bölgeler arasında farklılık gösterdiği saptaması yapılmıştır. Okul terklerinin bölgelere göre farklılık göstermesi konuyla ilişkili olarak bölgelerin öncelik ve önem sırasını etkilemektedir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri ile bu bölgeler içinde özellikle Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin illerinde ilköğretimde okul terkleri oldukça fazladır.

İlköğretimde okul terkleri en çok 5. sınıfta gerçekleşmekte, kız çocukları okulu terk açısından daha yüksek bir risk grubunu oluşturmaktadır. Yapılan benzer çalışmalarda, genel olarak okul terklerinin ilköğretimde özellikle 5. ve 6. sınıflarda, ortaöğretimde ise 3. sınıf düzeyinde görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Şimşek, 2010).

Okulu bırakma eğiliminin, nedenleri hakkında yapılan araştırmalar, okulu terk etme davranışının genel olarak eğitim sistemi ve okul koşullarının yanı sıra, sosyo-kültürel ve ekonomik koşullardan kaynaklandığına işaret etmektedir. Bununla birlikte okulu bırakma eğilimi ile ilişkili olduğu belirlenen değişkenlerin her biri aynı derecede öneme ve etkiye sahip değildir. Özdemir, Şirin ve Sezgin (2009) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre ilköğretimde okulu bırakma nedenleri arasında göç, ekonomik sıkıntılar ve akranları ile arasındaki yaş farkı gösterilmiştir. Özer (1991) tarafından yapılan benzer bir çalışmada da okul terki bakımından sosyo-ekonomik açıdan sorun yaşayan ailelere mensup öğrencilerin en riskli grubu oluşturduğu belirlenmiş, ayrıca kalabalık sınıflarda eğitim yapılmasının da okul terki tetikleyici bir etken olduğu saptanmıştır. Ortaöğretim düzeyinde ise okulun bilinçli tercih edilip edilmediği, okuldaki eğitimden memnuniyet düzeyi, okulun sahip olduğu fiziki şartlar, sınıftaki öğrenci mevcudu ve öğretmenlerin öğrenciye karşı yaklaşımlarının okul terki etkilediği görülmüştür.

Hoşgör ve Smits (2006) eğitime erişim ile ilgili temel belirleyicinin anne-baba eğitim düzeyi olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca cinsiyet, etnik kökenin ve anadilin de eğitime erişimin önemli diğer belirleyicileri olduğu saptanmıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde eğitim dili olan Türkçe dışındaki farklı dilleri konuşan ailelerin kız çocuklarının, eğitime devam etme oranının daha düşük olduğu görülmüştür. UNICEF (2005) tarafından Türkiye'deki okul terkleri konusunda hazırlanan bir raporda, çocukların okulda kalmasını özendirici bazı çalışmalarla ilköğretim üçüncü sınıfta ve kırsal alanlarda, kız öğrenci okul terki ve erkek öğrenci okul terkinde sırasıyla % 14.8 ve % 22.4 azalma sağlandığı belirtilmektedir.

Yukarıdaki literatür özetleri, okulu terk eden öğrencilere ilişkin araştırma sonuçlarını yansıtmaktadır. Ancak, henüz okulu terk etmemekle birlikte, okulu terk etme eğiliminde olanlara ilişkin herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Esasen okulu terk etmiş öğrencilere ulaşmak kolay olmadığı gibi, okulu terk etmiş öğrencilerin belirlenmesi onları okula geri döndüremeyecektir. Bu gerekçeler dikkate alındığında, bu araştırmanın hem bu alandaki boşluğu doldurmak, hem de okulu terk etme eğiliminde olan risk grupları ve özelliklerini belirlemek amacıyla tasarlanmıştır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinin okulu bırakma eğilimlerini belirlemek ve okulu bırakma eğilimine etki eden faktörleri saptamaktır. Bu amaçla lise öğrencilerinin bireysel özellikleriyle aile ve okul faktörünün öğrencilerin okulu bırakma eğilimi üzerinde etkili olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma, betimsel-ilişkisel tarama modelinde bir araştırmadır. Araştırma, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinin okulu bırakma eğilimlerini mevcut haliyle ortaya koymayı amaçlaması yönüyle betimsel-tarama; okulu bırakma eğilimi ile bu eğilime etki ettiği düşünülen değişkenlerle ilişkisini incelemeyi amaçlaması yönüyle de ilişkisel modelde bir araştırmadır. Bu bağlamda lise öğrencilerinin okulu bırakma eğilimlerinin cinsiyet, akademik başarı, aile büyüklüğü, aile ilgisi, okul türü, okul ve öğretmen beğenisi, anne eğitim durumu, algılanan sosyo-ekonomik düzey vb. değişkenlere göre değişip değişmediği sınımlanmıştır.

Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın evreninde 348.087 öğrenci bulunmaktadır. Ancak evrenin büyüklüğü ile erişilebilirliğine ilişkin güçlükler dikkate alınarak, araştırma, evrenden seçilen ve evreni temsil eden bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Buna göre Bölgede yer alan dokuz ilde bulunan 54 lisenin farklı sınıflarında okuyun ve seçkisiz olarak belirlenen toplam 1106 öğrenci örneklem grubu olarak alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri, okul terkine ilişkin literatür taranarak araştırmacı tarafından hazırlanan bir anketle elde edilmiştir. Ankette lise öğrencilerinin sosyo-demografik, kültürel, ekonomik ve diğer bazı özellikleri yanında, mensup olduğu aile ve devam ettiği okula ilişkin farklı sayıdaki seçenekten oluşan sorulara yer verilmiştir. Ankette ayrıca lise öğrencilerinin okulu bırakma eğilimlerini ölçen anahtar soru maddesi yer almıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde değişkenlere bağlı olarak frekans ve yüzdeler dikkate alınmış, anlamlı farklılık aranan durumlarda, kay kare tekniğinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Bu kısımda katılımcıların okulu bırakma eğiliminin illere, cinsiyete, not durumuna, ailesinden memnuniyete, baba mesleğine, ailesinin eğitimiyle ilgilenme durumuna, cinsiyetin aile ilgili değişkenine, sahip olunan kardeş sayısına, günlük hayatta en yaygın konuşulan dile, öğrencinin okuduğu sınıfa, eğitim sisteminden memnuniyete, okuldan memnuniyete, öğretmenden memnuniyete, okuduğu okulun yeteneklerini ortaya koymaya fırsat vermesine, okulu benimseme düzeyine ve okuldaki sosyal etkinliklere katılma durumuna göre yapılan karşılaştırmalara yer verilmiştir. Tablo 1'de araştırmaya katılanların okulu bırakma eğilimlerinin illere göre karşılaştırılmasına yönelik Kay-Kare testi sonuçları bulunmaktadır.

Tablo 1. Okulu bırakma eğiliminin illere göre karşılaştırılması

İller	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?					
	Evet		Hayır		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Şanlıurfa	31	15,4	170	84,6	201	100
Adıyaman	26	20,3	102	79,7	128	100
Mardin	14	15,6	76	84,4	90	100
Batman	12	14,5	71	85,5	83	100
Gaziantep	41	18,8	177	81,2	218	100
Diyarbakır	27	20,9	102	79,1	129	100
Siirt	11	13,3	72	86,7	83	100
Şırnak	17	19,8	69	80,2	86	100
Kilis	9	10,2	79	89,8	88	100
Toplam	188	17,0	918	83,0	1106	100

Tablo 1’deki bulgulara göre, genel olarak lise öğrencilerin % 17’si, herhangi bir sebeple, okulu bırakma eğilimindedir. Okulu bırakma eğiliminde olan lise öğrencilerinin oranı illere göre farklılık göstermekte [χ^2 (sd=8, n=1106)=7,94, p>0.05]; okulu bırakma eğiliminin en fazla dört ilde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Bu iller ve okulu bırakma eğilimi oranları sırasıyla şöyledir: Diyarbakır (% 20,9), Adıyaman (% 20,3), Şırnak (% 19,8) ve Gaziantep’tir (% 18,8). Lise öğrencileri arasında okulu bırakma eğilimi en düşük olan iller ise sırasıyla Mardin (% 15,6), Şanlıurfa (% 15,4), Batman (% 14,5) Siirt (% 13,3) ve Kilis’tir (% 10,2). Tablo 2’de cinsiyet değişkenine göre okulu bırakma eğilimine ilişkin bulgularına ilişkin Kay-Kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2. Cinsiyet değişkenine göre okulu bırakma eğilimine ilişkin bulgular

Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?	Kız Öğrenciler		Erkek Öğrenciler		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Evet	72	12,41	116	22,05	188	17
Hayır	508	87,58	410	77,94	918	83
Toplam	580	100,0	526	100,0	1106	100

Okulu bırakma eğiliminin cinsiyete göre anlamlı biçimde farklılaştığı görülmektedir [χ^2 =18,16; sd=1; p=0.000; p<0.05]. Tablo 3’e göre okulu bırakma eğilimi, erkek öğrencilerde (% 22,05) kız öğrencilere (% 12,41) kıyasla neredeyse iki kat daha fazladır. Tablo 3’te not durumu değişkenine göre okulu bırakma eğilimine ilişkin Kay-Kare testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. Not durumu değişkenine göre okulu bırakma eğilimine ilişkin bulgular

Öğrenci Not Ortalaması	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır			
	f	%	f	%	f	%
40–60 arası	21	33,87	41	66,12	62	6,82
61–80 arası	81	17,72	376	82,27	457	50,33
81–100 arası	50	12,85	339	87,14	389	42,84
Toplam	152	17,0	756	83,0	908	100,00

Tablo 3 incelendiğinde öğrenci notunun seviyesi ile okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir [$\chi^2 = 17,58$; $sd=2$; $p=0.000$; $p<0.05$]. Bu sonuçlara göre düşük not ortalamasına sahip öğrencilerde okulu bırakma eğilimi oldukça yüksek (% 33,87) düzeydedir. Bir başka ifadeyle not ortalaması düşük olan her üç öğrenciden birisi okulu bırakmayı düşünmektedir. Oysa bu oran, not ortalaması çok yüksek olan öğrencilerde sadece % 12,85 düzeyinde, yani not ortalaması çok düşük olanların 1/3'ü düzeyindedir. Tablo 4'te aileden memnuniyetin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin Kay-Kare testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4. Ailesinden memnuniyetinin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular

Aile memnuniyeti	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır		f	%
	f	%	f	%		
Tam	95	14,3	570	85,7	665	60,12
Çok	33	17,2	159	82,8	192	17,35
Orta	23	17,8	106	82,2	129	11,66
Az	18	28,1	46	71,9	64	5,78
Hiç	19	33,9	37	66,1	56	5,06
Toplam	188	17,0	918	83,0	1106	100,00

Araştırma bulgularına göre aileden memnuniyet azaldıkça okulu bırakma eğilimi belirgin biçimde artmaktadır [$\chi^2=20,52$; $sd=4$; $p=0.000$; $p<0.05$]. Örneğin ailesinden memnuniyeti çok yüksek olan öğrenciler arasında okulu bırakma eğilimi % 14,3 iken, ailesinden hiç memnun olmayanlarda bu oran % 33,9'a çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle ailesinden hiç memnun olmayan her üç lise öğrencisinden birisi okulu bırakmayı düşünmektedir. Tablo 5'te öğrencilerin baba mesleği değişkenine göre okulu bırakma eğilimine ilişkin Kay-Kare testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 5. "Baba Mesleği" değişkenine göre okulu bırakma eğilimine ilişkin bulgular

Baba Mesleği	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır		f	%
	f	%	f	%		
İşsiz	28	33,7	55	66,3	83	7,74
Esnaf	29	18,8	125	81,2	154	14,37
Serbest	47	16,2	244	83,8	291	27,17
Memur	51	15,0	290	85,0	341	31,83
İşçi	27	13,4	175	86,6	202	18,86
Toplam	182	17,0	889	83,0	1071	100,00

Araştırma bulguları baba mesleğine bağlı olarak okulu bırakma eğiliminin farklılaştığını göstermektedir [$\chi^2 = 19,89$; $sd=4$; $p=0.001$; $p<0.05$]. Örneğin okulu bırakma eğiliminin en yüksek (% 33,7) olduğu grup, babası işsiz olan öğrencilerdir. Buna karşın okulu bırakma eğiliminin en düşük olduğu grup, babası işçi (% 13,4) ve memur (% 15,0) olanlardır. Tablo 6'da ailenin öğrencinin eğitimiyle ilgilenme durumuna göre okulu bırakma eğilimine ilişkin Kay-Kare testi

sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 6. Ailesinin eğitimiyle ilgilenme durumuna göre okulu bırakma eğilimine ilişkin bulgular

Ailenin Eğitimiyle İlgilenmesi?	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır		f	%
	f	%	f	%		
Hiç bir zaman	3	30,0	7	70,0	10	0,90
Çok az	31	34,06	60	65,93	91	8,24
Genellikle	72	22,71	245	77,28	317	28,71
Her zaman	82	11,95	604	88,04	686	62,13
Toplam	188	17,0	916	83,0	1104	100,00

Tablo 6'daki bulgulara göre aile ilgisiyle okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır [$\chi^2=39,64$; $sd=3$; $p=0.000$; $p<0.05$]. Buna göre çocuğunun eğitimiyle hiç ilgilenmeyen ya da çok az ilgilenen aileden gelen öğrencilerde okulu bırakma isteği oldukça yüksektir (% 30,0 - 34,06). Buna karşın çocuğunun eğitimiyle genellikle (% 22,71) ve her zaman (% 11,95) ilgilenen ailelerden gelen öğrencilerde okulu bırakma eğilimi anlamlı biçimde düşmektedir. Tablo 7'de cinsiyetin "aile ilgisi" değişkenine göre okulu bırakma eğilimine etkisine ilişkin Kay-Kare testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 7. Cinsiyetin "aile ilgisi" değişkenine göre okulu bırakma eğilimine etkisine ilişkin bulgular

Aile İlgisi/ Cinsiyet	Cinsiyet	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
		Evet		Hayır		f	%
		f	%	f	%		
Hiç	Erkek	2	40,0	3	60,00	5	0,45
	Kız	1	20,0	4	80,00	5	0,45
Çok Az	Erkek	19	38,77	30	61,22	49	4,47
	Kız	12	28,57	30	71,42	42	3,83
Genellikle	Erkek	47	26,25	132	73,74	179	16,36
	Kız	25	18,11	113	81,88	138	12,61
Her Zaman	Erkek	48	16,49	243	83,50	291	26,59
	Kız	34	8,60	361	91,39	395	36,10

Tablo 7'ye göre, aile ilgisinin düzeyi cinsiyete bağlı olarak, okulu bırakma eğilimi üzerinde anlamlı derecede farklılık yaratmaktadır [$\chi^2=19,73$; $sd=3$; $p=0.000$; $p<0.05$]. Daha açık ifadeyle aile ilgisi iyileştikçe gerek kızlarda ve gerekse erkeklerde okulu bırakma eğilimi azalmaktadır. Ancak aile ilgisinin en üst düzeyde olduğu kız öğrencilerde okulu bırakma eğilimi (% 8,60) manidar biçimde erkek öğrencilere göre (% 16,49) azalmaktadır. Tablo 8'de sahip olunan kardeş sayısının okulu bırakma eğilimine etkisine ilişkin Kay-Kare testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 8. Sahip olunan kardeş sayısının okulu bırakma eğilimine etkisine ilişkin bulgular

Kardeş sayısı	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır		f	%
	f	%	f	%		
1-2	26	11,50	200	88,49	226	20,58
3-5	87	15,84	462	84,15	549	50,00
6-9	54	20,07	215	79,92	269	24,49
10 ve üzeri	21	38,88	33	61,11	54	4,91
Toplam	188	17,00	910	83,00	1098	100,00

Tablo 8'e göre öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısı ile okulu bırakma eğilimi arasında güçlü ve doğrusal bir ilişki bulunmaktadır [$\chi^2=25,33$; $sd=3$; $p=0.000$; $p<0.05$]. 1-2 kardeşi olan lise öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi sadece % 11,50 iken, bu oran 3-5 kardeşi olanlarda % 15,84, 6-9 kardeşi olanlarda % 20, 10 ve üzeri kardeşi olanlarda ise % 38,88'dir. Tablo 9'da günlük hayatta en yaygın konuşulan dilin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin Kay-Kare testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 9. Günlük hayatta en yaygın konuşulan dilin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular

Okul dışında günlük hayatta en fazla kullanılan dil?	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır		f	%
	f	%	f	%		
Türkçe	136	15,11	764	84,88	900	81,37
Kürtçe	46	25,13	137	74,86	183	16,54
Arapça	6	27,27	17	72,73	23	2,07
Toplam	188	17,0	918	83,0	1106	100,00

Tablo 9'daki bulgular, okul dışında en yaygın olarak konuşulan dile göre okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır [$\chi^2=12,55$; $sd=2$; $p=0.002$; $p<0.05$]. Arapça konuşan lise öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi en yüksek düzeyde (% 27,27). İken, Bölgede yaygın olan Kürtçeyi konuşanlarda bu oran % 25,13, resmi dil Türkçeyi konuşanlarda ise % 15,11 olarak bulunmuştur. Tablo 10'da okuduğu sınıfa göre okulu bırakma eğilimine ilişkin Kay-Kare testi sonuçları bulunmaktadır.

Tablo 10. Okuduğu sınıfa göre okulu bırakma eğilimine ilişkin bulgular

Okuduğunuz Sınıf	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır		f	%
	f	%	f	%		
Lise 1	37	12,1	268	87,9	305	27,77
Lise 2	44	15,8	235	84,2	279	25,40
Lise 3	69	24,3	215	75,7	284	25,86
Lise 4	38	16,0	200	84,0	238	21,71
Toplam	188	17,0	918	83,0	1098	100,00

Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinin okuduğu sınıf değişkenine göre okulu bırakma eğilimleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir [$\chi^2=16,31$; $sd=3$; $p=0.001$; $p<0.05$]. En az okulu bırakma eğilimi (% 12,1) lise birinci sınıflarda görülürken, okulu bırakma eğiliminin en fazla olduğu sınıf 3. sınıflardır (% 24,3). Tablo 10'daki verilere bakıldığında, okulu bırakma eğiliminde lise birinci sınıftan lise üçüncü sınıfa kadar kademeli olarak bir artış olduğu gözlenmektedir. Lise son sınıfta kısmen bir düşüş olmakla birlikte, son sınıfta bile % 16 civarında yüksek sayılabilecek düzeyde okulu bırakma eğilimi olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 11'de eğitim sisteminden memnuniyetin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin Kay-Kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 11. Eğitim sisteminden memnuniyetin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular

Eğitim Sisteminden Memnuniyet	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır			
	f	%	f	%	f	%
Tam	63	14,1	384	85,9	447	40,41
Çok	37	14,4	220	85,6	279	25,22
Orta derecede	39	19,0	166	81,0	205	18,53
Çok az	27	23,5	88	76,5	115	10,39
Hiç	22	26,8	60	73,2	82	7,41
Toplam	188	17,0	918	83,0	1106	100,00

Tablo 11'deki verilere göre eğitim sisteminden memnuniyetle okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır [$\chi^2=15,54$; $sd=4$; $p=0.009$; $p<0.05$]. Örneğin eğitim sisteminden tamamen ya da çok memnun olanlar arasında okulu bırakma eğilimi % 13,77 iken, bu oran eğitim sisteminden hiç memnun olmayan ya da çok az memnun olanlarda % 24,88'i bulmaktadır. Tablo 12'de okuldan memnuniyetin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin Kay-Kare testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 12. Okuldan memnuniyetin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular

Okuldan Memnuniyet	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır			
	f	%	f	%	f	%
Tam	49	11,2	388	88,8	427	38,60
Çok	41	15,4	225	84,6	266	24,05
Orta derecede	41	19,2	173	80,8	214	19,34
Çok az	26	24,8	79	75,2	105	9,49
Hiç	31	36,9	53	63,1	84	7,59
Toplam	188	17,0	918	83,0	1106	100,00

Tablo 12'deki veriler okuldan memnuniyet düzeyi azaldıkça okuldan ayrılma fikrinin de arttığını göstermektedir [$\chi^2=39,62$; $sd=4$; $p=0.000$; $p<0.05$]. Okuldan tamamen memnun olanlarda okulu bırakma olasılığı % 11,2 iken, okuldan hiç memnun olmayanlarda bu oran üç katına (% 36,9) ulaşmaktadır. Tablo 13'te öğretmenden memnuniyetin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin Kay-Kare testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 13. Öğretmenlerden memnuniyetin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular

Öğretmenlerden Memnuniyet	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır		f	%
	f	%	f	%		
Tam	22	11,5	169	88,5	191	17,26
Çok	20	11,2	159	88,8	179	16,18
Orta derecede	44	15,1	247	84,9	291	26,31
Az	36	18,0	164	82,0	200	18,08
Hiç	66	26,9	179	73,1	245	22,15
Toplam	188	17,0	918	83,0	1106	100,00

Araştırma bulgularına göre öğretmenlerden memnuniyetle okulu bırakma eğilimi arasında manidar düzeyde bir fark bulunmaktadır [$\chi^2=26,39$; $sd=4$; $p=0.000$; $p<0.05$]. Öğretmenlerden çok memnun olan lise öğrencilerinin okulu bırakma olasılıkları % 11,5 iken, öğretmenlerinden hiç memnun olmayanlarda bu oran % 26,9'a çıkmaktadır. Öte yandan okulu bırakma eğilimi en yüksek olan Çok Programlı Liselere bakıldığında bu okuldaki öğrencilerin % 78,6'sının öğretmenlerinden hiç memnun olmadıkları anlaşılmıştır. Tablo 14'te okuduğu okulun yeteneklerini ortaya koymaya fırsat vermesinin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin Kay-Kare testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 14. Okuduğu okulun yeteneklerini ortaya koymaya fırsat vermesinin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular

Okulum Yeteneklerimi Ortaya Koymaya Fırsat veriyor	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır		f	%
	f	%	f	%		
Her zaman	60	10,1	534	89,9	594	53,70
Çoğu defa	38	17,7	177	82,3	215	19,43
Zaman zaman	46	27,7	120	72,3	166	15,00
Çok az	21	28,8	52	71,2	73	6,60
Hiç	23	39,7	35	60,3	58	5,24
Toplam	188	17,0	918	83,0	1106	100,00

Tablo 14'deki bulgulara göre, bulunduğu okulda yeteneklerini ortaya koyma imkânı verildiğini düşünen öğrenciler arasında okulu bırakma eğilimi sadece % 10 iken, yeteneklerini sergilemeye imkân verilmediğini düşünenlerde bu oran % 39,7'dir. Bu sonuçlar öğrencilerin yeteneklerini ortaya koyma fırsatı verilme durumuna göre okulu bırakma eğilimleri arasında anlamlı farklılıklar olduğuna işaret etmektedir [$\chi^2=61,87$; $sd=4$; $p=0.000$; $p<0.05$]. Tablo 15'te okulu benimseme düzeyinin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin Kay-Kare testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 15. Okulu benimseme düzeyinin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular

Kendini Okulun Bir Parçası Olarak Görme	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır		f	%
	f	%	f	%		
Tam	12	16,4	61	83,6	73	6,60
Çok	16	13,7	101	86,3	117	10,57
Orta derecede	35	11,8	261	88,2	296	26,76
Az	39	15,1	219	84,9	258	23,32
Hiç	86	23,8	276	76,2	362	32,73
Toplam	188	17,0	918	83,0	1106	100,00

Tablo 15'deki bulgular, okulu benimseme düzeyi ile okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir [$\chi^2=18,91$; $sd=4$; $p= 0.001$; $p<0.05$]. Okulu benimseyen öğrencilerde okulu bırakma eğilimi daha düşük (% 16,4), okulu benimsemeyen öğrencilerde ise daha yüksek (% 23,8) olduğu görülmektedir. Tablo 16'da okuldaki sosyal etkinliklere katılımın okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin Kay-Kare testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 16. Okuldaki sosyal etkinliklere katılımın okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular

Okuldaki Sosyal Etkinliklere İsteyerek katılma	Okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam	
	Evet		Hayır		f	%
	f	%	f	%		
Her zaman	46	13,0	307	87,0	353	31,91
Çoğu defa	40	13,0	267	87,0	307	27,75
Zaman zaman	54	22,1	190	77,9	244	22,06
Çok az	26	21,0	98	79,0	124	11,21
Hiç	22	28,2	56	71,8	78	7,05
Toplam	188	17,0	918	83,0	1106	100,00

Tablo 16'ya göre okuldaki sosyal etkinliklere isteyerek katılma durumuna göre okulu bırakma eğilimi anlamlı biçimde farklılaşmaktadır [$\chi^2=20,25$; $sd=4$; $p=0.000$; $p<0.05$]. Örneğin okuldaki etkinliklere isteyerek katılanlarda okulu bırakma eğilimi % 13,0 iken, sosyal etkinliklere katılmayanlarda bu oran iki katından daha fazladır (% 28,2).

SONUÇ ve TARTIŞMA

Araştırma bulgularına göre Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinde okulu bırakma eğiliminin genel olarak % 17 düzeyinde olduğu anlaşılmıştır. Okulu bırakma eğilimini etkileyen faktörleri bireysel, aile ve eğitim ortamı olarak sınıflandırmak mümkündür. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki liselerde okulu bırakma eğilimi illere göre farklılık göstermekte; Diyarbakır (% 20,9), Adıyaman (% 20,3), Şırnak (% 19,8) ve Gaziantep (% 18,8) illerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Bölgede okulu bırakma eğilimi en düşük olan iller ise sırasıyla Mardin (% 15,6), Şanlıurfa (% 15,4), Batman (% 14,5) Siirt (% 13,3) ve Kilis'tir (% 10,2).

Okulu bırakma eğilimini etkileyen bireysel farklılıkların başında cinsiyet gelmektedir. Araştırma bulguları incelendiğinde erkek öğrencilerin okulu bırakma eğiliminin (% 22,05) kız öğrencilerin okulu bırakma eğiliminden (% 12,41) daha fazla olduğu görülmüştür. Kızların daha

az oranda okulu bırakmayı düşünmelerinin, bölgede kadın nüfusun karşı karşıya kaldığı düşük statü, olumsuz yaşam standartları ve bundan kurtulma isteğiyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Okulu bırakma eğilimine etki eden bireysel farklılıklardan bir diğeri düşük not ortalamasıdır. Düşük not ortalamasına sahip lise öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi oldukça yüksek (% 33,87) bulunmuş; not ortalaması düşük olan her üç öğrenciden birisi okulu bırakmayı düşündüğünü belirtmiştir. Bu sonuç, okul başarısızlığının öğrencilere okulu bırakmaya yönlendiren önemli faktörlerden biri olduğunu göstermektedir. Battin-Pearson ve arkadaşları (2000) tarafından yapılan çalışmada, okulu bırakma sorununun beş temel kuramsal temele dayandığı; bu beş kuramın tamamında, okulu bırakmada akademik başarısızlığın belirleyici olduğu ve okulu bırakma nedenlerinin doğrudan akademik başarı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akt: Taylı, 2008).

Öğrenciyi okulu bırakma eğiliminin bir diğer boyutunu ise aile ile ilgili özellikler oluşturmaktadır. Araştırma bulguları, aile ortamından memnuniyet azaldıkça okulu bırakma eğiliminin belirgin biçimde arttığını göstermektedir. Ailesinden hiç memnun olmadıklarını belirten öğrencilerin okulu bırakma eğilimi, memnun olanlara göre daha yüksektir. Tansel (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, ebeveynlerin eğitimi okulu bırakma eğiliminde temel bir faktör olarak bulunmuştur. Başka bir araştırmada da kırsal kesimde okul terk oranlarının daha yüksek olduğu; ekonomik nedenlerin okul terkinde önemli derecede rol oynadığı bulunmuştur (Freeman, 2008). 2007 yılında ABD’de, okulu terk edenler arasında düşük gelir grubuna mensup öğrencilerin yüksek gelir grubundakilere oranla on kat daha fazla olduğu belirlenmiştir (High School Dropout and Completion Rates in the United States: 2007). Birçok araştırma yoksulluğun, öğrencinin eğitimi tamamlamaması veya yarıda bırakmasında belirleyici olduğunu göstermiştir (Dunn, Chambers & Rabren, 2004). Sinclair ve arkadaşlarının (2005) araştırmasına göre, kırsal kesimden gelmek hem maddi hem de kültürel fırsatlar açısından eğitimi olumsuz etkilemektedir. Örneğin ABD’de, okulu bırakma eğilimi çok yüksek olan İspanyol ve Afrika asıllı öğrencilerin temel özellikleri arasında ekonomik yetersizlik ve iyi derecede İngilizce bilmemeleri gelmektedir (Lofstrom, 2007).

Anne baba eğitim durumu okulu bırakma konusunda etkili olmaktadır. Örneğin okul diploması olmayan annelerin çocuklarında okulu bırakma eğilimi % 20,73 düzeyinde iken, annesi lise mezunu öğrencilerde bu oran yarı yarıya düşmektedir (% 10,52). Bu sonuçlar okul terkleri konusunda ileri sürülen “*düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin eğitimi gereksiz gördükleri ve bu yüzden çocuklarını okula gönderme konusunda isteksiz davrandıkları*” savını desteklemektedir. Nitekim Roscigno ve Crowley (2001), köylü çocuklarının okulda daha az başarılı olduklarını ve daha çok okulu bırakma eğilimi gösterdiklerini saptamıştır. Okulu bırakma eğiliminde etkili olan bir başka faktör baba mesleğidir. Babası *işsiz* olan öğrencilerde okulu bırakma eğilimi en yüksek (% 33,7) iken, babası *işçi* (% 13,4) ve memur (% 15,0) olanlarda bu oran en düşük çıkmıştır. Bir başka araştırmada baba mesleğinin okula devam konusunda etkili olduğu bulunmuş; babaları kendi işini yapan (küçük esnaf) çocuklarının ortaokul ve liseye daha az devam ettikleri saptanmıştır (Tansel, 2002).

Aile ilgisiyle okulu bırakma eğilimi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Çocuğunun eğitimiyle *hiç ilgilenmeyen* ya da *çok az ilgilenen* aileden gelen öğrencilerde okulu bırakma eğilimi oldukça yüksek (% 30,0 - 34,06) iken, çocuğunun eğitimiyle *genellikle* (% 22,71) ve *her zaman* (%)

11.95) ilgilenen ailelerden gelen öğrencilerde bu oran anlamlı biçimde düşüktür. Ancak aile ilgisinin cinsiyete bağlı olarak, okulu bırakma eğilimi üzerinde anlamlı derecede farklılık yarattığı görülmektedir. Daha açık ifadeyle aile ilgi düzeyi iyileştikçe kız öğrencilerde okulu bırakma eğilimi (% 8,60) manidar biçimde erkek öğrencilere göre (%16,49) azalmaktadır. Bu sonuçlar, kız çocuklarının erkek çocuklara göre aile ilgisinden çok daha olumlu şekilde etkilendiklerine işaret etmektedir.

Öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısı ile okulu bırakma eğilimi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre 1-2 kardeşi olan lise öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi sadece % 11,50 iken bu oran 3-5 kardeşi olanlarda %15,84, 6-9 kardeşi olanlarda % 20, 10 ve üzeri kardeşi olanlarda ise %3 8,88'dir. Bu sonuçlara göre ekonomik zorluk içerisindeki aile çocuklarının aile bütçesine katkı sağlamaya zorlandığı, bu nedenle okulu bırakma eğiliminin arttığı tahmin edilmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencileri arasında okulu bırakma eğilimine etki eden önemli faktörlerden birisi de etnik farklılıklardır. Örneğin okul dışında kullandığı yaygın dil dikkate alındığında Arap kökenli öğrencilerde okulu bırakma eğilimi en yüksek düzeyde (% 27,27) bulunmuştur. Kürt öğrencilerde bu oran % 25,13, okul dışında Türkçe konuşanlarda ise % 15,11 olarak bulunmuştur. Bu bulgular, günlük hayatta resmi dil Türkçe dışında bir dili (Arapça ve Kürtçe) daha çok kullanan lise öğrencilerinin daha yüksek oranda okulu bırakma eğilimi olduğunu göstermektedir. Yapısal Özellikler Kuramına göre de, etnik grup üyesi olmak, okulu bırakmada önemli bir etkidir (Battin-Pearson vd., 2000).

Lise türü okulu bırakma eğilimi üzerinde etkili olan bir diğer önemli faktördür. Araştırma bulgularına göre Çok Programlı Lise (% 35,7), Güzel Sanatlar Lisesi (% 23,1) ve İmam Hatip Lisesi (% 22,7) öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi oldukça yüksektir. Okulu bırakma eğilimi en düşük olan liseler ise, kız öğrencilerin ağırlıkta olduğu, Sağlık Meslek Liseleri (% 5,4) ile Kız Meslek Liseleridir (% 12,1). Bazı araştırma sonuçları, okulun kalitesinin, okulu bırakma riskini azalttığına işaret etmektedir (Lan & Lanthier, 2003). Çünkü okulun kalitesi, öğrencilerin beklenti ve motivasyonu arttırmakta, okuldan ayrılmasını zorlaştırmaktadır (Şirin vd., 2004). Eğitime verilen önemin düşük olduğu yoksul bölge okullarındaki fiziksel koşulların yetersizliği, öğrencilerin okuluna yönelik eleştirel bir tavır takınmasına neden olabilmektedir. Ayrıca öğrenci sayısının büyüklüğü, gençlerin okula devamlarını olumsuz yönde etkilemektedir. McNeal'e (1997) göre okulun büyük ve kalabalık olması, öğrencilerin okuldaki faaliyetlere katılmasını zorlaştırmakta ve yeterli ilgi gösterilmediği zaman başarı potansiyeli yüksek öğrenciler bile okulu bırakma riskine maruz kalmaktadırlar. Okulda verilen eğitimin türü de öğrencilerin okuldan ayrılmasını etkilemektedir. Daha yüksek kariyer eğitimi veren okullarda okulu bırakma oranı azalmaktadır. Örneğin Hollanda'da yapılan bir araştırmaya göre, en çok öğrenci kaybeden liselerin düşük kariyer eğitimi veren okullar olduğu saptanmıştır (Beekhoven & Dekkers, 2005). Ancak bizim araştırmamızda öğrenci kalitesi ve Üniversiteye girme olasılıkları yüksek olan Fen Liselerinde, okulu terk eğiliminin göz ardı edilemeyecek düzeyde (% 15,4) yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonucun, görece yetenekli öğrencilerinin yüksek beklentilerinin yeterince karşılanamamasından kaynaklandığı sanılmaktadır. Nitekim araştırmaya katılanların % 73'ü bulunduğu okulun yeteneklerini ortaya çıkarmasında etkili olduğunu düşünürken, bu oran Fen Liselerinde % 49'da kalmıştır (Şimşek, 2010).

Okuduğu sınıfa göre lise öğrencilerinin okulu bırakma eğilimleri arasında anlamlı

farklılıklar bulunmuştur. En az okulu bırakma eğilimi (% 12,1) lise birinci sınıflarda görülürken, en fazla 3. sınıflarda (% 24,3) görülmüştür. Araştırma bulguları okulu bırakma eğiliminde lise birinci sınıftan lise üçüncü sınıfa kadar kademeli olarak bir artış olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar lise 3. sınıfların okulu bırakma eğilimi bakımından kritik bir dönem olduğunu göstermekte; Kayıkçı ve Sayın'ın (2010) 'ortaöğretimde sınıf düzeyi yükseldikçe okula ilişkin memnuniyet düzeyi azalmaktadır' bulgusuyla örtüşmektedir.

Sınıf mevcudu öğrencilerin okulu bırakma eğilimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle mevcudu az olan sınıflardaki öğrenciler arasında okulu bırakma eğiliminin yüksek olması dikkat çekicidir. Hangi okullarda sınıf mevcudunun düşük olduğuna bakıldığında, en küçük sınıfların (15-20 kişilik) Güzel Sanatlar (% 71,4) ve Çok Programlı Liselerde (% 41,0) olduğu görülmüş, bu okulların, okul terki konusunda en riskli okullar olduğu anlaşılmıştır. Öğrenci sayısı az olan sınıflarda bazı öğrencilerin arkadaşları tarafından dışlanmasının okulu terk etme eğilimini etkilediği sanılmaktadır. Az sayıdaki öğrenci gruplarından birisine girememiş ya da kabullenilmemiş öğrenci, kendisini dışlanmış olarak hissedebilmektedir. Bu sonuçlar, Kayıkçı ve Sayın'ın (2010) "sınıf mevcudu 20-30 olan öğrencilerde okul memnuniyeti artarken, 20'den az olan gruplarda memnuniyet düşmektedir" saptamasını doğrulamaktadır.

Eğitim sisteminden ve okuldan memnuniyet düzeyi, okulu bırakma eğilimini etkilemekte; sistemden ve okuldan memnuniyet arttıkça okulu bırakma eğilimi azalmaktadır. Örneğin Eğitim sisteminden *tamamen* ya da *çok memnun* olanlar arasında okulu bırakma eğilimi % 13,77 iken, bu oran eğitim sisteminden *hiç memnun olmayan* ya da *çok az memnun* olanlarda % 24,88'i bulmaktadır. Yine okuldan *tamamen memnun* olanlarda okulu bırakma eğilimi % 11,2 iken, okuldan *hiç memnun olmayanlarda* bu oran üç katına (% 36,9) ulaşmaktadır. Reyes ve Jason'ın (1993) bulgularına göre de öğrencilerin okuldan memnun olmaması, okulu bırakma riskini artırmaktadır. Başka bir araştırmada "*okulu sevmeme*" ve "*öğretmenlerle geçinememe*" en sık okulu bırakma nedeni olarak gösterilmiştir (Rumberger, 1983 Akt: Brewster & Bowen, 2004).

Okul terklerinde etkili olan bir diğer önemli faktör öğretmenlerdir. Öğretmenlerden çok memnun olan lise öğrencilerinin okulu bırakma eğilimi % 11,5 iken, öğretmenlerden *hiç memnun olmayanlarda* bu oran % 26,9'a çıkmaktadır. Öte yandan okulu bırakma eğilimi en yüksek olan Çok Programlı Liselere bakıldığında bu okuldaki öğrencilerin % 78,6'sının öğretmenlerinden *hiç memnun* olmadıkları anlaşılmıştır. Bir başka araştırmada ise okuldaki öğretmenlerin ve personelin arkadaşça yaklaşımlarının öğrenci memnuniyetini artırdığı saptanmıştır (Ward, 1995).

Okudukları okulun yeteneklerini ortaya koymalarına imkân verip vermemesi durumu, okulu bırakma eğilimi üzerinde etkili olan bir diğer önemli faktördür. Bulunduğu okulda yeteneklerini ortaya koyma imkânı verildiğini düşünen öğrenciler arasında okulu bırakma eğilimi sadece % 10 iken, yeteneklerini sergilemeye imkân verilmediğini düşünenlerde bu oran tam dört katı daha fazladır (% 39,7). Bu oran okulu bırakma eğilimine etkisi saptanan en yüksek oranı ifade etmektedir. Öte yandan okulu benimseyen öğrencilerde okulu bırakma eğiliminin daha düşük (% 16,4), okulu benimsemeyen öğrencilerde ise daha yüksek (% 23,8) olduğu anlaşılmıştır. Öğrencilerin kendilerini okullarının bir parçası olarak görmeleri, büyük ölçüde okulda verilen eğitim, okul yönetiminin anlayışı ve öğretmenlerine duyulan memnuniyete bağlıdır. Nitekim Beekhoven ve Dekkers (2005) okul, öğrenci ve ebeveynler arasındaki ilişkiler ne kadar sorunsuz şekilde sürüyorsa, öğrencinin okuldan uzaklaşma ihtimalinin o ölçüde

azaldığını saptamıştır.

Okuldaki sosyal etkinliklere katılım okulu bırakma eğilimini azaltmaktadır. Okuldaki sosyal etkinliklere isteyerek katılanlarda okulu bırakma eğilimi % 13,0 iken, sosyal etkinliklere katılmayanlarda bu oran iki katından daha fazladır (% 28,2). Okuldaki faaliyetlere katılımın okuldaki yabancılaşmayı ve okuldan ayrılma riskini azalttığı savunulmuştur (McNeal, 1995). Kayıkçı ve Sayın (2010) sportif ve sosyal faaliyetlerin öğrenci memnuniyetinde önemli bir etken olduğunu saptamıştır. Başka bir araştırmaya göre okul işlevlerine ve program dışı faaliyetlere katılmama, derslerde de başarısızlığa yol açabilmekte; bu durum okulu bırakmayla sonuçlanabilmektedir (Croninger & Lee, 2001 Akt: Kemp, 2006). Okuldaki sosyal etkinliklere katılımın okulu bitirmeye olumlu etki yaptığı başka araştırmalarda da ortaya çıkmıştır (Ward, 1995).

Araştırma sonuçları doğrultusunda aşağıdaki önerilerin yapılması uygun bulunmuştur:

1. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki liselerde okuyan ve düşük gelir grubuna mensup olan öğrencilere burs verilmesi okulu bırakma eğilimini azaltmada etkili olabilir.
2. Öte yandan yetişkin eğitim programları vasıtasıyla aileler bilgilendirilerek çocuklarının eğitimlerine daha fazla ilgi göstermeleri ve bu yolla okulu bırakma konusundaki düşüncelerinden uzaklaştırmaları sağlanabilir.
3. Okulların ve öğretmenlerin öğrencilere daha fazla ilgi gösterecek rehberlik hizmetlerini yaygınlaştırmaları okulu bırakma eğilimini azaltacaktır.
4. Okulu bırakma eğilimini azaltmak amacıyla; akademik başarı programları, devam takibi uygulamaları, psikolojik danışmanlık hizmetleri, okul sonrası eğitsel kulüpler, akran öğreticiliği, atılganlık eğitimi, alternatif okul programları gibi önleme ve müdahale yöntemleri uygulanabilir.
5. Araştırmacıların, okulu bırakmış olan öğrencilere ulaşarak, bu sonuçların doğruluğunu test edecek benzer araştırmaları diğer bölgelerde de yapmaları önerilir.

KAYNAKLAR

- AÇEV (2006). *Türkiye’de ilköğretim okullarında okulu terk ve izlenmesi ile önlenmesine yönelik politikalar* (Haz: F. Gökşen, Z. Cemalcılar & F. Gülselel). İstanbul: AÇEV Yayını.
- Battin-Pearson, S., Newcomb, M. D., Abbott, R. D., Hill, K. G., Catalano, R. F., & Hawkins, J. D. (2000). Predictors of early high school dropout. a test of five theories. *Journal of Educational Psychology, 92* (3), 568-582.
- Beekhoven, S. & Dekkers, H. (2005). Early school leaving in the lower vocational track: triangulation of qualitative and quantitative data. *Adolescence, 40* (157), 197-213.
- Brewster, A. & Bowen, G. (2004). Teacher support and the school engagement of Latino middle and high school students at risk of school failure. *Child & Adolescent Social Work Journal, 21* (1), 47-67.
- Croninger, R. G. & Lee, V. E. (2001), Social capital and dropping out of high school: benefits to at-risk students of teachers' support and guidance. *Teachers College Record, 103* (4), 548-581.
- Dunn, C., Chambers, D. & Rabren, K. (2004). Variables affecting students' decisions of school, *Remedial & Special Education, 25* (5), 314-323.
- Freeman, C. C. A. (2008). A study of a dropout prevention program for African-American and

- Latino males in high school. *Unpublished PhD Thesis*. Boston College USA.
- Garrison, D. R. (1985). Predicting dropout in adult basic education: Using interaction effects among school and nonschool variables, *Adult Education Quarterly*, 361, 25-28.
- High School Dropout and Completion Rates in the United States (2007). Compendium Report. *Department of Education, National Center for Educational Statistic*, IES 2009-064.
- Hoşgör, A. G. & Smits, J. (2006). Effects of family background characteristics on educational participation in Turkey. *International Journal of Educational Development*, 26, 545-560.
- Kaplan, D. S. & Peck, B. M. (1997). Decomposing the academic failure-dropout relationship: a longitudinal analysis, *The Journal of Educational Research*, 90, 331-343.
- Kayıkçı, K. & Sayın, Ö. (2010), Ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin okuldan memnuniyet düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 187, 207-223.
- Kemp, S. (2006). Dropout policies and trends for students with and without disabilities. *Adolescence*, 41 (162), 235-250.
- Kronick, R. F. (1994). The imperative of dealing with dropouts: theory, practice and reform. *Education*, 114 (4), 530-538.
- Lan, W. & Lanthier, R. (2003). Changes in students' academic performance and perceptions of school and self before dropping out of schools. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 8 (3), 309-332.
- Lofstrom, M. (2007). Why are Hispanic and African-American dropout rates so high? *The Williams Review*, 2, 91-121.
- Mahoney, J.L. & Cairns, R.B. (1997). Do extracurricular activities protest against early school dropout?, *Developmental Psychology*, 33 (2), 241-253.
- McNeal, R. B. (1997). Are students being pulled out of high school the effect of adolescent employment on dropping out. *Sociology of Education*, 70 (3), 206-220.
- McNeal, R. B. Jr. (1995). Extracurricular activities and high school dropouts. *Sociology of Education*, 68, 62-81.
- Özdemir, S., Şirin, H. & Sezgin, F. (2009). Okulu terk eden çocukların ve velilerinin okul terkine ilişkin görüşleri: Nitel bir inceleme. 18. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. İzmir: Ege Üniversitesi, 1-3 Ekim 2009.
- Özer, M. (1991). İlköğretim okulları ikinci kademe (ortaokul) öğrencilerinin öğrenimi terk etme sorununun analizi. *Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Reyes, O. & Jason, L. A. (1993). Pilot study examining factors associated with academic success for Hispanic high school students. *Journal of Youth and Adolescence*, 22, 57-71.
- Roscigno, V. J. & Crowley, M. (2001). Rurality, institutional disadvantage, and achievement/attainment. *Rural Sociology*, 66, 268-92
- Ruben, A. M. (1989). Preventing school dropouts through classroom guidance. *Elementary School Guidance and Counseling*, 24 (1), 21-29.
- Rumberger, R. W. (1983). Dropping out of high school: The influence of race, sex and family background. *American Educational Research Journal*, 20, 199-220.
- Sinclair, M., Christenson, S. & Thurlow, M. (2005). Promoting school completion of urban secondary youth with emotional or behavioral disabilities. *Exceptional Children*, 71 (4), 465-482.

- şimşek, H. (2010). *Güneydoğu Anadolu bölgesindeki lise öğrencilerinin sosyal bütünleřme düzeyleri ve gelecek beklentileri*. 109K300 Nolu Proje Raporu. Ankara: TÜBİTAK.
- şirin, S.R., Matthew, A. D., Lisa, R. J., Gonsalves, L. & Howell, A. (2004). Future aspirations of urban adolescents: a person-in-context model. *International Journal of Qualitative Studies of Education*, 17 (3), 437-459.
- Tansel, A. (2002). Determinants of school attainment of boys and girls in Turkey: individual, household and community factors, *Economics of Education Review*, 21, 455-470.
- Taylı, A. (2008). Okulu bırakmanın önlenmesi ve önlemeye yönelik uygulamalar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 91-104.
- UNICEF (2005). Panel 2.4, Oportunidades (fırsatlar): Yoksullukla mücadelede iře yarayan bir program. http://www.unicef.org/turkey/wd/_dcd05d8.doc.
- Ward, C. (1995). American Indian high school competition in rural southeastern Montana. *Rural Sociology*, 60 (3), 416-434.

Dropout Tendency among High School Students and its Reasons

Hüseyin ŞİMŞEK¹

Introduction

Dropping out of school, this is regarded as one of the most common educational problems, means leaving school permanently due to individual or social reasons. Dropping out of school is a process beginning with disassociation from school activities and values and ending up with remove from school environment. When the relevant literature is analyzed, it can be seen that the attitude of dropping out of school generally stems from education system and school conditions as well as socio-cultural and economic conditions. Migration, economic difficulties and difference in age between peers appear among the reasons of dropping out of school. Also it has been suggested that students from families with socio-economic difficulties form the most risky group in terms of leaving school, moreover it has been stated that training in crowded classes triggers dropping out of school. On the other hand, in secondary education it has been found out that whether a school is chosen consciously or not, the level of satisfaction with the training at school, physical conditions of a school, pupil number in a class and teachers' approach to students affect dropping out of school.

Method

The research data performed by descriptive scanning model have been obtained with a questionnaire prepared by the researcher. The samples of the study are 1106 students chosen randomly from 54 various high schools in the centres of nine provinces throughout this region. The data of this study were collected with the questionnaire prepared by researcher. The research findings have been turned into tables by SPSS Statistical Analysis Programme and the data of these tables have been interpreted through analysis.

Findings

Research findings show that in general there is a tendency of dropping out of school in 17% of high school students. It is observed that the tendency of dropping out of school intensifies primarily in four provinces. These provinces are respectively Diyarbakır (20,9%), Adıyaman (20,3%), Şırnak (19,8%) and Gaziantep (18,8%). The tendency of dropping out of school differentiates considerably in terms of gender. In male students the tendency of dropping out of school is twice as much as the one in female students. In addition, a meaningful relation between grade point average and the tendency of dropping out of school has been found out, moreover it has been seen that one out of three students with low grades thinks of leaving school permanently. As the level of satisfaction with family decreases, the tendency of dropping out of school increases considerably. The tendency of dropping out of school among students that are not satisfied with their families is three times as much as those who are satisfied with

¹ Assist. Prof. Harran University Faculty of Education Department of Educational Science – husimsek@hotmail.com

their families very much. The tendency of dropping out of school differentiates concerning paternal occupation. The group with the highest level of tendency to leave school (33,7%) contains the students whose fathers are *unemployed*. On the other hand, the group with the lowest level of tendency to leave school contains the students whose fathers are *workers* (13,4%) and *officers* (15,0%). A meaningful relation has been found out between family concern and the tendency of dropping out of school, moreover it has been suggested that the tendency of leaving school permanently is extremely high (30,0%-34,06%) among students coming from families with little or no concern in training of their children. Research findings indicate that there is a positive relation between the number of sibling and the tendency of dropping out of school. For instance, while the tendency of dropping out of school is 11,50% among students with one or two siblings, this rate is 15, 84 % among those with 3-5 siblings, it is 20% with those with 6-9 siblings and it is 38, 88 % among those with 10 or more siblings. A statistically meaningful relationship between the language extensively spoken out of school and the tendency of dropping out of school has been found. While one out of three high school students speaking Arabic (27,27%) considers dropping out of school, this rate is 25,13% among those speaking Kurdish, which is a widespread language in the region, and it is 15,11% among those speaking the official language Turkish. According to the class variable in which high school students are trained in South Eastern Anatolia Region, the lowest tendency of dropping out of school (12,1%) is seen in 1st grade students while 3rd grade students have the highest level of tendency to leave school permanently (24,3%). The tendency of dropping out of school indicates a gradual increase from 1st grade to 3rd grade in high schools. Satisfaction with the education system has been suggested as an important factor in term of dropping out of school. While the tendency of dropping out of school among those considerably or much satisfied with the education system is 13,77%, this rate is 24,88% among those with little or no satisfaction with the education system. Findings show that as the level of satisfaction with school or teacher decreases, the idea of dropping out of school increases. The tendency of leaving school permanently is 11,2% in those completely satisfied with their school whereas this rate increases to 36,9% in those dissatisfied with their school. The tendency of dropping out of school among high school students considerably satisfied with their teachers is 11,5% while this rate is 26,9% among those *completely dissatisfied* with their teachers. It can be seen that there is a close relationship between the level of adoption a school and the tendency to drop out of school. The tendency of dropping out of school is much lower in students who adopt their school (16,4%); on the other hand this rate is higher in those who don't adopt their school (23,8%).

Results

According to the research results, the tendency of dropping out of school is considerably high among high school students in South Eastern Anatolia Region. The tendency to leave school permanently has been stated among 17% of the high school students in the region. It has been understood that mainly individual factors and other factors such as environment and family, school environment together with teacher characteristics are effective on the tendency of dropping out of school. Gender comes first among the individual differences that affect the tendency of dropping out of school. According to the research results, in male students the tendency to leave school is two times as much as female students. Another individual difference

that affects the tendency to leave school permanently is low grade point average. The tendency of dropping out of school has been stated extremely high (33,87%) among high school students with low grade point average and it has appeared that one out of three students with low grades considers leaving school permanently. It has been seen that there are meaningful differences between the tendency of dropping out of school and family satisfaction, family interest. For instance, as satisfaction with family and family interest decreases, the tendency to leave school increases considerably. It has also been found out that the tendency of dropping out of school is extremely high among students with many siblings. Satisfaction with education system and school is one other factor on leaving school permanently. Moreover, it has been suggested that conducting social activities in school and student participation in these activities reduces the tendency of dropping out of school.

Discussions and Suggestions

That the level of dropping out of school in female students is half of male students can be explained with the low statue of female population in the region, unfavorable living standards and the desire to get rid of this. The appearance of a reverse direction and powerful relation between academic achievement and the tendency of dropping out of school overlaps with the thesis of Battin-Pearson and others (2000) on that academic failure is determinant in dropping out of school and the reasons of leaving school are directly effective on academic achievement. A meaningful relationship has been found between family characteristics and the tendency of dropping out of school among high school students, moreover it has been observed that as the education levels of parents increase, the tendency to leave school permanently decreases. For instance, among the students whose mothers never attended to school, the tendency to leave school permanently is two times higher than those whose mothers graduated from high school. These results can be explained as *“parents with low educational level regards training as unnecessary and for this reason they are unwilling to send their children to school.”* A strong relationship has been found between the number of sibling and the tendency of dropping out of school among high school students, furthermore it has been stated that one third of those with 10 or more siblings are tend to leave school. One other factor which affects the students' tendency of dropping out of school in South Eastern Anatolia Region is ethnical difference. For instance, when the common language spoken out of school is considered, the tendency to leave school has been found at the highest level in Arabian origin students (27,27%), in Kurdish students this rate is 25,13% and in those speaking Turkish out of school, it is 15,11%. These findings indicate that among high school students who speak a language (Arabic and Kurdish) other than Turkish in their daily life, the tendency to drop out of school is higher. According to Structural Characteristics Theory, being a member of an ethnical group is an important factor in dropping out of school (Battin-Pearson et al. 2000). The appearance of meaningful differences between the high school students' tendency to leave school regarding their classes and the increase of the tendency to drop out of school as they go up into a higher class have brought the quality of high schools in the region into sharp relief. Teacher satisfaction component's being another factor in dropping out of school has once again brought back the responsibilities of teachers.

In accordance with the research results, it can be influential in reducing the tendency of dropping out of school to give scholarship to the high school students with low income levels in

South Eastern Anatolia Region. On the other hand, through adult educational programs, it can be achieved to make families show more interest in their children's education and thus get rid of the idea of leaving school by informing families. Schools' and teachers' generalizing the guidance services that will show more interest in students will reduce the tendency of dropping out of school. With the aim of reducing the tendency to leave school, such preventive and intervening methods as academic achievement programs, attendance following applications, psychological consulting services, post-school social clubs, peer teaching, audacity education and alternative school programs can be carried out. It is suggested that researchers reach the students who dropped out of school and conduct the similar research in other regions to check the accuracy of these results.

Atıf için / Please cite as:

şimşek, H. (2011). Lise öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi ve nedenleri (Güneydoğu Anadolu Bölgesi örneği) [Dropout tendency among high school students and its reasons (A case study in the Southeastern Anatolia Region)]. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi - Journal of Educational Sciences Research*, 1 (2), 27–47. <http://ebad-jesr.com/>.